Vammaisfoorumi ry
Handikapp forum rf
Finnish disability forum

Kirjallinen asiantuntijalausunto

25.5.2021

Eduskunta
Liikenne- ja viestintävaliokunta
liv@eduskunta.fi

Viite VNS 2/2021 vp Valtioneuvoston selonteko valtakunnallisesta liikennejärjestelmäsuunnitelmasta vuosille 2021–2032

Ajankohta: liikenne- ja viestintävaliokunnan kokous 28.5.2021 klo 11.15

Vammaisfoorumi ry kiittää eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokuntaa mahdollisuudesta tulla kuultavaksi ja jättää kirjallinen asiantuntijalausunto koskien valtioneuvoston selontekoa valtakunnallisesta liikennejärjestelmäsuunnitelmasta vuosille 2021–2032.

Vammaisfoorumi on 28 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestö, jonka tarkoituksena on YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan sopimuksen mukaisesti edistää vammaisten ihmisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Vammaisfoorumi edustaa jäsenjärjestöjensä kautta noin 223 000 vammaista ja pitkäaikaissairasta ihmistä.

Yleistä

Vammaisfoorumi pitää vammaisten ihmisten oikeuksien ja osallisuuden näkökulmasta kannatettavina valtakunnalliselle liikennejärjestelmäsuunnitelmalle määritettyjä tavoitteita, joita ovat saavutettavuus, kestävyys ja vaikutusten arviointi.

Liikennejärjestelmäsuunnitelmassa on tunnistettu liikenteessä toimivat erilaiset käyttäjäryhmät, kuten eri tavoin vammaiset ihmiset. Vammaisten ihmisten kohdalla korostuu liikennejärjestelmien ja -palveluiden esteettömyyden ja saavutettavuuden merkitys.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus sekä aiemmin vammaisjärjestöjen esiin nostamat teemat on huomioitu suunnitelmassa varsin hyvin.

YK:n vammaissopimuksen 18 artikla varmistaa vammaisen ihmisen oikeuden liikkumisvapauteen ja artikla 20 mahdollisimman itsenäisen henkilökohtaisen liikkumisen.

Suunnitelmassa on huomioituna esteettömyys ja saavutettavuus. YK:n vammaissopimuksen 9 artikla koskee esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Artiklassa todetaan muun muassa, jotta vammaiset henkilöt voisivat elää itsenäisesti ja osallistua täysimääräisesti kaikilla elämänalueilla, sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet varmistaakseen vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedottamiseen ja viestintään, muun muassa tieto- ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin, sekä muihin yleisölle avoimiin tai tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin sekä kaupunki- että maaseutualueilla. Näitä toimia, joihin sisältyy saavutettavuuden esteiden tunnistaminen ja poistaminen, sovelletaan muun muassa: a) rakennuksiin, teihin, kuljetukseen sekä muihin sisä- ja ulkotiloihin, koulut, asunnot, terveydenhuoltoyksiköt ja työpaikat mukaan lukien; b) tiedottamiseen, viestintään ja muihin palveluihin, sähköiset palvelut ja pelastuspalvelut mukaan lukien.

Vammaisfoorumi kannattaa, että valtio määrittelee yhteistyössä muiden toimijoiden, erityisesti eri väestöryhmien, kanssa tavoitetilan liikennejärjestelmän esteettömyydelle ja liikenteen digitaalisten palveluiden saavutettavuudelle ja tunnistaa eri vastuutahojen roolit niin matkaketjun eri osien toimivuuden kuin matkustajien oikeuksien toteutumisen kannalta. Vammaisfoorumi muistuttaa YK:n vammaissopimuksen sitovuudesta ja siihen kirjatusta osallistamisvelvoitteesta. Osallistaminen on kirjattu sopimuksen artiklan 4 yleiset velvoitteet kohtaan 3.

Eri väestöryhmien liikkumismahdollisuuksien turvaaminen

Vammaisfoorumi pitää merkittävänä valtakunnalliseen liikennejärjestelmäsuunnitelmaan sisältyvää seuraavaa kirjausta: ”Liikkumispalveluissa kehityssuunta on kohti entistä monipuolisempaa palveluvalikoimaa. Suunnitelman mukaan kaikille käyttäjäryhmille on tarjolla joustavia, tehokkaita, saavutettavia ja vähäpäästöisiä liikkumisen palveluita. Esteettömien palveluiden tarve lisääntyy varsinkin väestön ikääntyessä. Uusia mahdollisuuksia liikkumispalvelujen järjestämiseen aukeaa myös automaatiokehityksen myötä.”

Vammaisfoorumi muistuttaa, että vammaiset ihmiset ovat heterogeeninen ryhmä. Tämän vuoksi linjaus eri väestöryhmien liikkumismahdollisuuksien turvaamisesta edellyttää vammaisten ihmisten moninaisten erityistarpeiden (valaistus, akustiikka, fyysinen esteettömyys, apuvälineet) huomioimista palveluiden ja palveluympäristön suunnittelussa ja yhdenvertaisen liikkumisen mahdollisuuksien toteutuksessa.

Liikennejärjestelmään sisältyvään *visioon liikennejärjestelmän kehittämiselle vuoteen 2050 – kestävä ja saavutettava Suomi* on kirjattu vammaisille ihmisille merkityksellisiä ja kannatettavia asioita.

Vammaisfoorumi korostaa seuraavien asioiden merkitystä vammaisille ihmisille:

- liikennejärjestelmä on saavutettava ja tasa-arvoinen eri käyttäjäryhmille
- liikennejärjestelmä on luonut edellytykset täsmälliselle, ennakoitavalle ja sekä ihmisten että elinkeinoelämän tarpeet huomioivalle liikenteelle
- asiakkailla on helposti saatavilla olevaa ja luotettavaa tietoa liikenteen palveluista
- liikenneturvallisuus on korkealla tasolla kaikissa liikennemuodoissa, eikä kenenkään tarvitse loukkaantua vakavasti tai menehtyä liikenteessä.

Liikenneturvallisuus

Erityisen tärkeänä Vammaisfoorumi pitää tavoitetta tieliikenteen turvallisuuden lisäämisestä, jotta liikennekuolemat ja vakavat vammautumiset liikenteessä vähenisivät merkittävästi.

Esimerkiksi Käypä hoito -suosituksen mukaan kansainvälisesti aivovammoista 41–59 % syntyy liikenneonnettomuuksissa.

Vammaisfoorumi korostaa esteettömyyttä yhtenä huomattavana turvallisuutta lisäävänä elementtinä. Vammaisten ihmisten kohdalla turvallisuus seikat korostuvat, koska osa vammaisista ihmisistä tarvitsee toisen ihmisen apua erilaisissa arjen toiminnoissa ja liikkumisessa.

Vammaisfoorumi pitää välttämättömänä, että valmisteilla oleva liikenteen turvallisuusstrategia on yhteensovitettu valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman kanssa.

Liikenneväylien kunnossapito

Vammaisfoorumi haluaa kiinnittää huomiota yleiseen teiden kunnossapidon merkitykseen. Teiden korjaamattomat routavauriot ja vastaavat aiheuttavat onnettomuusriskin. Esimerkiksi vammaisille ihmisille reitin epätasaisuus voi aiheuttaa autossa matkustaessa kipuja tai olemassa olevan sairauden tai vamman pahenemisen.

Valtakunnallisessa liikennejärjestelmäsuunnitelmassa nostetaan esiin kävelyn ja pyöräliikenteen infrastruktuuri ja sen hoidon taso. Vammaisfoorumi pitää kevyen liikenteen väylien kuntoa ja ylläpitoa merkittävinä myös eri tavoin liikkuvien ja erilaisin apuvälinein liikkuvien kansalaisten lähtökohdista. Mikäli kunnossapidosta ei huolehdita, esimerkiksi pyörätuolilla tai valkoisen kepin kanssa turvallinen liikkuminen on mahdotonta. Merkityksellistä on myös se, että kevyen liikenteen väylillä tehtävät korjaustyöt on merkitty siten, että kaikkien liikkujien on ne helppo havaita.

Toimivat matkaketjut

Vammaisfoorumi muistuttaa, että toimivien matkaketjujen kohdalla korostuvat saavutettavuus ja luotettavuus. Lisäksi niissä korostuvat esteetön henkilöliikenteen kalusto ja infrastruktuuri sekä muu liikkumisympäristö. Liikenteen solmukohdissa korostuvat asianmukaiset, saavutettavat ja tosiasiassa toimivat avustamispalvelut. Nämä kaikki elementit ovat myös osa turvallisuutta.

Esteettömyys ja saavutettavuus

Esteettömyys yleisesti tukee kaikkia kolmea liikennejärjestelmäsuunnitelmalle asetettua tavoitetta. Ilman esteettömyyden toteutumista mikään kyseessä olevista tavoitteista ei toteudu riittävällä tasolla.

Vammaisfoorumi pitää erittäin hyvänä, että liikennejärjestelmäsuunnitelmassa on kiinnitetty huomiota joukkoliikenteen esteettömyyden kehittämiseen. Se on yhtäläisesti tärkeää eri väestöryhmien, kuten vammaiset ihmiset, lapset tai ikääntyneet, liikkumisen mahdollistajana.

Esteettömyys tulee olla läpileikkaavana ja sen tulee toteutua koko matkaketjun ajan. Suunnittelussa olisi hyvä tehdä yhteistyötä vammaisjärjestöjen ja kohderyhmän edustajien kanssa.

Suunnittelussa on esteettömyyden ohella otettava vakavasti saavutettavuus. Saavutettavuudella tarkoitetaan YK:n vammaissopimuksen 9 artiklan (esteettömyys ja saavutettavuus) sekä EU:n saavutettavuusdirektiivin ja sen kansalliseksi toimeenpanoksi säädetyn lain digitaalisten palvelujen tarjoamisesta (306/2019) mukaista saavutettavuutta. Vain tosiasiallisen osallistamisen kautta esteettömyys ja saavutettavuus kaikille käyttäjäryhmille tulee otettua huomioon riittävällä ja laadukkaalla tavalla.

Joukkoliikenteen osalta tulee ottaa huomioon kaluston esteettömyys. Ellei esteettömyys toteudu, joukkoliikennettä ei voida hyödyntää kaikkien kansalaisten liikkumisessa eikä matkaketjuissa. Toisaalta on muistettava, ettei joukkoliikenne ole, esteettömästä kalustosta huolimatta, koskaan esteetöntä kaikille. Se ei ole koskaan esteetöntä esimerkiksi sokeille ihmisille. Näin ollen kategorisia päätelmiä ei tule tehdä.

Vammaisfoorumi kannattaa kirjausta siitä, että yleisen kehittämisen lisäksi valtio määrittelee yhteistyössä muiden toimijoiden, erityisesti eri väestöryhmien, kanssa valtakunnallisesti merkittävät yhteysvälit, joilla tavoitellaan design for all -periaatteen (kaikille sopiva suunnittelu) mukaisesti korkean tason esteettömiä matkaketjuja sekä varmistetaan näillä myös digitaalisen esteettömyystiedon saatavuus ja saavutettavuus.

Vammaisfoorumi pitää tärkeänä myös esitettyä toimintatapaa tehdä määrittely samanaikaisesti kaukoliikenteen ja henkilöliikenteen solmupisteiden palvelutason määrittelyn kanssa. Myös pilottihankkeet tältä osin ovat kannatettavia.

Liikkumisen palvelutasoon vaikuttavat keskeisesti sekä julkisesta joukkoliikenteestä vastaavat kunnat että muut joukkoliikennettä järjestävät alueelliset toimijat. Tässä korostuu alueellisen ja valtakunnallisen yhteistyön merkitys koskien lippu- ja maksujärjestelmien yhteissopivuutta. Vammaisfoorumi näkee suunnitelman tavoin tähän liittyvän kehitystyön merkityksellisenä erityisesti hajaasutusalueilla, joissa on ollut tässä merkittäviä puutteita.

Oikea-aikaisen tiedon tuottaminen ja välittäminen

Digitaalisten palveluiden oikea-aikaisen tiedon tuottaminen henkilöliikenteen palveluista on keskeinen osa julkisen liikenteen palvelujen käytön lisäämistä yksityisautoilun tai taksipalvelun sijaan. Asiakkaille tarkoitettujen digitaalisten palvelujen tulee olla saavutettavia ja niiden saavutettavuus on varmistettava alusta lähtien.

YK:n vammaissopimuksen artiklan 21 tiedonsaanti mukaan vammaisille henkilöille tulee antaa tietoa oikea-aikaisesti ja ilman lisäkuluja eri tavoin vammaisille saavutettavassa muodossa.

Liikennejärjestelyjen saavutettavuudessa tulee muistaa myös, että poikkeustilanteissa kaikki saavat tiedon yhdenvertaisesti. Poikkeuskuulutukset liikennevälineissä tulee olla saatavilla sekä äänenä että tekstinä. Tällä hetkellä esimerkiksi junissa olevat poikkeuskuulutukset (ylimääräiset odotusajat, vaihto bussiin loppumatkaksi) eivät ole saatavilla tekstinä, jolloin kuulovammaiset jäävät kokonaan vaille tietoa tai toimintaohjetta.

Henkilöliikenteen solmukohdat

Vammaisfoorumi pitää perusteltuna, että valtio määrittelee tavoiteltavan matkustajapalveluiden ja -informaation palvelutason valtakunnallisesti ja kansainvälisesti merkittävimmille henkilöliikenteen solmukohdille. Lisäksi on tärkeää varmistaa liikenteen solmukohdissa toimivan ja digitaalisesti sekä fyysisesti

saavutettavan matkustajainformaation kaikille matkustajille. Tämän vuoksi Vammaisfoorumi pitää kannatettavana suunnitelmaan sisältyvää kirjausta, että valtio tukee kaukoliikenteen solmupistetoimijoita digitaalisen ja fyysisen matkustajainformaation uudistamisessa. Tämän tavoitteena on, että kulkutavasta toiseen vaihtamisesta tulee nykyistä sujuvampaa erilaisten matkustajatyyppien tarpeet huomioiden (esteettömyys, saavutettavuus, kieliversiot).

Yksityisautoilu

Yksityisautoilun kohdalla vaihtoehtoisten käyttövoimien jakeluverkoston rakentamisessa on tarpeen varmistaa esteettömien latauspaikkojen riittävä määrä, lataustolppien tekniikan sopivuus ja käyttömahdollisuudet huomioiden muun muassa lyhytkasvuiset tai pyörätuolista toimivat ihmiset. Vammaisfoorumi on tyytyväinen, että kyseinen seikka on kirjattu liikennejärjestelmäsuunnitelmaan, mutta näille tulisi määrittää erillinen standardi, jotta riittävä taso tulee varmistetuksi ja täyttäisi YK:n vammaissopimuksen artiklan 9 määräykset.

Vammaisten ihmisten liikkumisen kannalta tärkeää on myös liityntäpysäköinti osana matkaketjua (esimerkiksi työmatkaliikennettä). Tässä korostuu esteettömien autopaikkojen riittävyys. Liityntäpysäköinnistä matkan sujuvan jatkumisen edellytyksenä on esteetön joukkoliikenne.

Julkisrahoitteiset matkat

Vammaisfoorumi pitää tärkeänä, että valtion ja kuntien kilpailuttaessa julkista liikennettä osaksi kriteereitä, saavutettavuuden ja vähäpäästöisyyden ohella, nostetaan joukkoliikennekaluston esteettömyys, avustamispalvelut sekä pysäkkiratkaisujen toimivuus eri tavoin vammaisten ihmisten käytössä. Nämä samat lainalaisuudet ovat oleellisia huomioon otettavia paikallisessa julkisessa liikenteessä, kaukoliikenteessä sekä matkaketjuissa.

Vammaisfoorumi pitää erittäin hyvänä, että liikenne- ja viestintäministeriö on nostanut valtakunnallisessa liikennejärjestelmäsuunnitelmassa esiin toimialan ulkopuolelta myös vammaisia ihmisiä koskevat julkisesti rahoitetut matkat. Näillä tarkoitamme perusopetuslain, sosiaalihuoltolain, vammaispalvelulain ja sairausvakuutuslain mukaisia matkoja. Tältä osin jatkotyöskentelyssä on

olennaisen tärkeää, että siihen osallistuvat vammaiset asiakkaat tai heitä edustavat järjestöt.

Seurantatoimet, yhteistyö ja vaikutusarviointi

Vammaisfoorumi pitää hyvänä, että liikennejärjestelmäsuunnitelmassa on kiinnitetty huomiota joukkoliikenteen esteettömyyden kehittämiseen. Vammaisjärjestöt pitävät yhtäläisesti tärkeänä eri väestöryhmien, kuten vammaisten, ikääntyneiden ja lasten, liikkumisen mahdollistamista. Muistutamme, että liikennejärjestelmäsuunnitelman vaikutusten arvioinnissa ja seurannassa on huomioitava jatkossakin eri tavoin vammaisten ihmisten liikkumisen tarpeet ja vaihtoehdot.

Vaikutusten arvioinnissa on nostettu esiin ihmisten mahdollisuudet valita kestävämpiä liikkumismuotoja, erityisesti kaupunkiseuduilla, joilla sisäinen saavutettavuus paranee huomioiden jalankulkuun, pyöräilyyn, joukkoliikenteeseen ja matkaketjuihin kohdistuvat toimenpiteet sekä raideliikenteen investoinnit. Jotta tämä koskisi kaikkia väestöryhmiä, tulee esteettömyys ja digitaalisten palvelujen saavutettavuus kytkeä osaksi esitettyä suunnitelmaa.

Vammaisfoorumi pitää tärkeänä liikennejärjestelmäsuunnittelun edelleen kehittämistä ja siihen rakennettavaa liikennejärjestelmätyön yhteistyömallia valtakunnallisen ja alueellisen tason välillä perustamalla säännöllisesti kokoontuvan laajan liikennejärjestelmäfoorumin sekä aloittamalla vuosittaiset keskustelut alueellisten liikennejärjestelmätoimijoiden kanssa. Vammaisfoorumi pitää välttämättömänä osallistaa tähän keskusteluun, julkisten toimijoiden ohella, vammaisjärjestöjä sekä alueellisesti myös vammaisneuvostoja. Tähän velvoittaa myös YK:n vammaissopimus.

Valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman seurantaa Liikenne- ja viestintävirasto kehittää osana liikennejärjestelmäanalyysiä. Tähän kytkeytyvä seurantamalli sisältäisi mittariston tavoitteiden ja liikennejärjestelmää ja maanteitä koskevassa laissa asetettujen tavoitteiden toteutumisen seurantaan. Vammaisfoorumi pitää välttämättömänä, että esteettömyys tulee sisällyttää osaksi seurantamittaristoa. Se voidaan sisällyttää ottamalla mittareiksi esimerkiksi esteettömän latausinfran kehittyminen sekä esteettömän joukkoliikenteen määrä lähiliikenteessä ja pitkänmatkan liikenteessä sekä esteettömät autopaikat liityntäpysäköinnin

yhteydessä ja joukkoliikenteen terminaaleissa. Erityishuomiota tulee kiinnittää myös digitaalisten palveluiden toimivuuteen, käyttöasteeseen ja saavutettavuuteen, jotta tosiasiallinen hyöty asiakkaille ja mahdolliset kehittämistarpeet tulevat esiin. Osana mittaristoa on huomioitava sosiaalinen kestävyys. Sen tulee käsittää vammaisten ihmisten yhdenvertaiset mahdollisuudet liikkumiseen ja siten heidän osallistumisensa yhteiskunnassa.

Poikkeusolot

Vammaisfoorumi pitää tärkeänä, että osana valtakunnallisen liikennejärjestelmän suunnittelua huomioidaan poikkeusoloihin varautuminen valmiuslain edellyttämällä tavalla. Arvioitaessa liikennejärjestelmän toimivuutta poikkeuksellisten olojen aikana keskeistä on huomioida kaikkien väestöryhmien liikkumisen vaihtoehdot ja tarpeet. Tässä korostuvat digitaalisten palvelujen saavutettavuus, pysäkki- ja muut kuulutukset sekä teksti-informaatio. On oltava erilaisia vaihtoehtoja, jotta eri tavoin vammaiset ihmiset saavat tarvitsemansa tiedon tai esimerkiksi matkustajainformaation liikennejärjestelyjen muutoksista.

Pysäköintipolitiikka

Vammaisilla ihmisillä ei ole usein mahdollisuutta saapua julkisen liikenteen asemalle esimerkiksi kävellen tai polkupyörällä, vaan heidän täytyy tulla sinne taksilla tai yksityisautolla. Pysäköintipolitiikan osalta tulee ottaa huomioon liikkumisesteisen pysäköintitunnus. Suunnitelman mukaan valtio pyrkisi edistämään kaupunkiseutujen siirtymistä markkinaehtoiseen pysäköintiin (käyttäjä maksaa -periaate). Lisäksi valtio osallistuu kuntien pysäköintistrategioiden rahoittamiseen osana liikkumisen ohjauksen valtionavustushankkeita.

Vammaisfoorumi haluaa nostaa osaksi pysäköintikeskustelua liikkumisesteisen pysäköintitunnusta käyttävät vammaiset ihmiset. Haasteena yhdenvertaiselle pysäköinnille on esteettömien autopaikkojen vähyys, puutteellinen merkintä ja puutteellinen tiedottaminen kyseessä olevista paikoista.

Siirtyminen markkinaehtoiseen pysäköintiin ei saa merkitä sitä, että vammainen ihminen ei voi hyödyntää hänelle liikkumisesteen perusteella myönnettyä pysäköintitunnusta. Mahdollisia pysäköintipalveluja ulkoistettaessa tulee huomioida vammaisten ihmisten tarpeet ja kohtuulliset mukautukset. Markkinaehtoisessa pysäköinnissä nämä ei toteudu, ellei niistä erikseen säännellä. Tällä hetkellä haasteena on yksityisten pysäköintipaikkojen

yleistyminen. Pääsääntöisesti näillä paikoilla liikkumisesteisen pysäköintitunnuksen toimintaperiaatteet eivät ole sovellettavissa.

Edellä mainitun vuoksi Vammaisfoorumi esittää osaksi liikennejärjestelmäsuunnitelman kehittämistyötä, jo tässä vaiheessa, lakimuutosta, joka mahdollistaisi liikkumisesteisten pysäköintiluvalla maksuttoman ja ilman aikarajoitusta tapahtuvan pysäköinnin yksityisille pysäköintialueille julkisten palveluiden yhteydessä. YK:n vammaissopimuksen 20 artikla edellyttää sopimusosapuolelta toimia varmistaakseen vammaisille henkilöille mahdollisimman itsenäisen henkilökohtaisen liikkumisen. Lisäksi yhdenvertaisuuslain 9 §:n mukainen positiivinen erityiskohtelu tukee ehdotustamme. YK:n vammaissopimuksen osallistamisvelvoite (Art. 4.3) tulee huomioida pysäköimispolitiikassa ja sen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Tämä voi osaltaan edistää yhdenvertaisen pysäköinnin toteutumista.

Lisätietoja

lakimies Mika Välimaa, p. 045 773 10105,
mika.valimaa@kynnys.fi,

sosiaali- ja terveyspoliittinen asiantuntija Riitta Saksanen,
p. 044 765 0498, riitta.saksanen@invalidiliitto.fi

Vammaisfoorumi ry:n puheenjohtaja Sari Kokko p. 050 401 5802,
sari.kokko@nkl.fi

Vammaisfoorumi ry

Sari Kokko	Pirkko Mahlamäki
puheenjohtaja	pääsihteeri